

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 74 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 74 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ŞİFA BAHÇELERİNİN KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ KANUNİ KAMPÜSÜ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ EVALUATION OF HEALING GARDEN WITHIN THE SCOPE OF KARADENİZ TECHNICAL UNIVERSITY KANUNİ CAMPUS

Demet Ülkü GÜLPINAR SEKBAN*

Öz

Aromatik ve tıbbi bitkiler insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Doğrudan veya dolaylı olarak birçok alanda kullanılan aromatik ve tıbbi bitkiler son zamanlarda modern hayatın beraberinde getirdiği olumsuz etkileri azaltmak amacıyla şifa bahçelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Doğanın ve bitkilerin iyileştirici etkisini kullanarak insanlara rahatlama, dinlenme ve yenilenme imkanı veren şifa bahçeleri birçok çalışmaya konu olmuştur. Özellikle hastane, huzur evi, rehabilitasyon alanlarında kullanılan şifa bahçelerine günümüzde kent merkezlerinde de yer verilmeye başlanmıştır. Yapılan bu çalışmada Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Kampüsünde tasarlanabilecek şifa bahçesi kullanıcılar kapsamında değerlendirilmiştir. Kullanıcı değerlendirmesinden önce çalışmada kampüs içerisinde kullanılan aromatik ve tıbbi bitkiler tespit edilmiş, bu kullanımların niteliği incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre tespit edilen bitkilerin nitelikli kullanıma sahip olmadığı daha çok doğal olarak alanda var oldukları tespit edilmiştir. Çalışmanın geri kalında aromatik ve tıbbi bitkilerin kullanımını nitelikli hale getirebilmek ve bu bitkilerin iyileştirici etkisinden yararlanabilmek için kampüs alanında şifa bahçesi kullanımı sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: şifa Bahçeleri, Aromatik ve Tıbbi Bitkileri, Bitkilendirme Tasarımı, Kampüs Bitkilendirmesi.

Abstract

Aromatic and medicinal plants have an important place in human history. Used directly or indirectly in many fields, aromatic and medicinal plants have recently been used in healing gardens to reduce the negative effects of modern life. Healing gardens that give people the opportunity to relax, rest and renew by using the healing effects of nature and herbs have been the subject of many studies. Healing gardens used especially in hospitals, retirement homes and rehabilitation areas have started to be used in city centers. In this study, the healing garden that can be designed in the Kanuni Campus of Karadeniz Technical University was evaluated within the scope of the users. Before the user evaluation, aromatic and medicinal plants used in the campus were determined in the study, and the nature of these uses was examined. According to the results of the examination, it has been determined that the plants determined do not have qualified use, but rather naturally exist in the area. In the remainder of the study, the use of a healing garden in the campus area was questioned in order to qualify the use of aromatic and medicinal plants and to benefit from the healing effects of these plants.

Keywords: Healing Garden, Aromatic and Medicinal Plants, Planting Design, Campus Plantation.

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, ORCID: 0000-0002-9614-6009, demetsekan@ktu.edu.tr



1.Giriş

Aromatik ve şifalı bitkilerin kullanımı insan yaşamı boyunca önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca bu bitkiler birçok sebeple, birçok alanda kullanılmıştır. Hatta bu kullanımların birçoğu efsanelere, hikâyelere konu olmuş, bu anlatımlar günümüze kadar gelmiştir. İnsanlık tarihi yerleşik hayata geçtiğinde evlerin, yaşam yerlerinin yakınlarına ilk olarak bu bitkiler ekilmiştir. Öyle ki bazı yerlerde aromatik ve şifalı bitkiler dualara eşlik etmesi için kullanılmış, bu tür bitkilerin ruhani etkileri olduğu düşünülmüştür. Özellikle manastır bahçelerinde bu bitkiler, iyileştirici etkileri için yetiştirilmiş ve halkın kullanımına açılmıştır.

Geçmişte bitkilerin gücü yoğun bir şekilde kullanılırken, günümüzde modern hayatın hayatımıza getirdiği kazanımlar bitkilerin gücünü unutmamıza sebebiyet vermiştir. Bitkilerin direk kullanımı yerine modern teknoloji aracılığıyla farklı formlarda kullanılması yoğunlaşmıştır. Ancak son zamanlarda, kent yaşamının beraberinde getirmiş olduğu stresli yaşantının oluşturduğu sorunların ve hastalıkların çözümü için doğanın iyileştirici gücünün kullanılması popüler hale gelmiştir. Bu sayede aslında geçmişimizde var olan; tedavi amaçlı bitkilerin gücünün kullanılmaya başlanması söz konusu olmuştur.

Doğanın ve bitkilerin iyileştirici gücünün kullanılmasıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Gülpınar Sekban, Bekar, & Acar, 2018; Kaplan, Kaplan, & Ryan, 1998; S. R. Ulrich, 1981). Yapılan incelemeler sonucunda bitkilerin doğru kullanımı sayesinde kişilerin dikkat dağınıklığı azaltılabileceği (Kaplan et al., 1998) gibi kişilerin stresinin giderilebileceği sonucu ortaya çıkmıştır (Gülpınar Sekban & Bekar, 2018; S. R. Ulrich, 1981). Bitkilerin insanları hem tıbbi hem de ruhen iyileştirici etkilerini araştırmak için birçok hastane bahçesinde çalışmalar yürütülmüştür (Sakıcı & Var, 2013). Bu çalışmalar sonucunda bitki kullanımının doğru olduğu peyzajların hastaların ameliyat sonrası kendilerini toparlama sürecini azalttığı tespit edilmiştir (R S Ulrich, 1984). Bitkilerin etkisi sadece hasta bireyler üzerinde araştırılmamış yaşlılar ve çocuklar üzerinde de etkileri incelenmiştir. Huzurevlerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde bitkilerin etkileşime ve sosyalleşmeye etkisinin olduğunu görülmüştür. Peyzaj düzenlemeleri yapılan huzurevlerinde yaşayan bireylerin aktivite yapma isteği ve oranında artış olduğu gözlemlenmiştir (Cohen & Weisman, 1991). Yapılan çalışmalar sonucunda kullanıcıların yoğun olarak kullandığı hastane, okul, kampüs, eğitim alanı, huzurevleri vb. gibi kamusal mekanların bahçelerinin sadece çiçek, meyve, sebze amaçlı bitkileri barındıran açık mekanlar olmadığını göstermiştir. Bu yargının aksine kullanıcıların aktif olarak kullandıkları bu peyzajlar kullanıcının bedenleriyle birlikte ruhlarını besledikleri, rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra hem fiziki hem de ruhani iyileşme süreci yaşadığı açık mekanlar olduğunu göstermektedir. Yapılan bu araştırmalar neticesinde şifa bahçeleri ön plana çıkmaya başlamıştır.

Şifa bahçeleri genel olarak, bitkilerin peyzaj düzenlemelerinde bireysel kullanımı yerine toplu kompozisyonlar halinde kullanılarak bitkilerin iyileştirici etkisini arttıran peyzaj alanları olarak tanımlanabilmektedir. Kısacası şifa bahçeleri bir alanın duygu ve süreçle iç içe geçtiği mekanlardır (Harting & Marcus, 2006). Yapılan araştırmalar sonucunda bu bahçelerin stresi arttıran gürültü, kötü görüntü, kargaşa, kötü koku gibi dış uyaranlardan arındırılmış minyatür doğa parçaları olarak tanımlanmıştır. Hastanelerde, huzurevlerinde, bakımevlerinde, okullarda, üniversite kampüslerinde kullanılması ön planda olan şifa bahçelerinin hastaların, kullanıcıların, bakıcıların, çalışanların, ziyaretçilerin, öğrencilerin üzerinde olumlu etkilere sahip oldukları görülmüştür (Cooper Marcus & Barnes, 1999). Şifa bahçeleri özellikle kullanıcıları için fiziksel, psikolojik ve sosyal iyileşme potansiyellerini arttırmayı ve iyileşme sürecine olanak sağlamayı amaçlamaktadır. Şifa bahçeleri kullanıcıların durumuna göre şekillenmeli, tasarlanmalıdır. Kullanıcı profiline göre tasarlanan şifa bahçelerinin iyileşme ve kullanım sürecine olumlu yansımaları olacaktır.

Dünyada yapılan şifa bahçeleri incelendiğinde kullanılan bitki kompozisyonlarında yıl boyunca dönüşümlü çiçek açan bitkilere, yeşilin her tonunu yansıtan bitki kompozisyonlarına ve kokulu bitkilere önem verildiği görülmüştür. Bunun sebebi kullanıcıların duyularını uyandırmaktır (Gülpınar Sekban & Bekar, 2018). Kullanıcıların duyularını uyandıran ise çevreleridir (Bekar, Gülpınar Sekban, & Acar, 2018; Gür, 1996). Bu yüzden dünyadaki şifa bahçeleri birçok formda farklılık göstermelerine rağmen önemli ortak notları bulunmaktadır. Öncelikle şifa bahçelerinin amacı kullanıcıların doğa ile etkileşimini sağlamaktır. Duyusal uyarmı için malzeme ve bitki seçimi yapılmaktadır. Görsel niteliği yüksek olan bitkilerin yanı sıra koku aromasının havaya karışacağı bitkilerin kullanımına önem verilmiştir. Kabuğundan, yaprağından, çiçeğinden, meyvesinden tat alınacak bitkilerle birlikte aromatik bitkilerin bir arada kullanıldığı ve bunların her dem yeşil bitkilerin tonlarıyla desteklendiği bahçeler oluşturulmuştur.

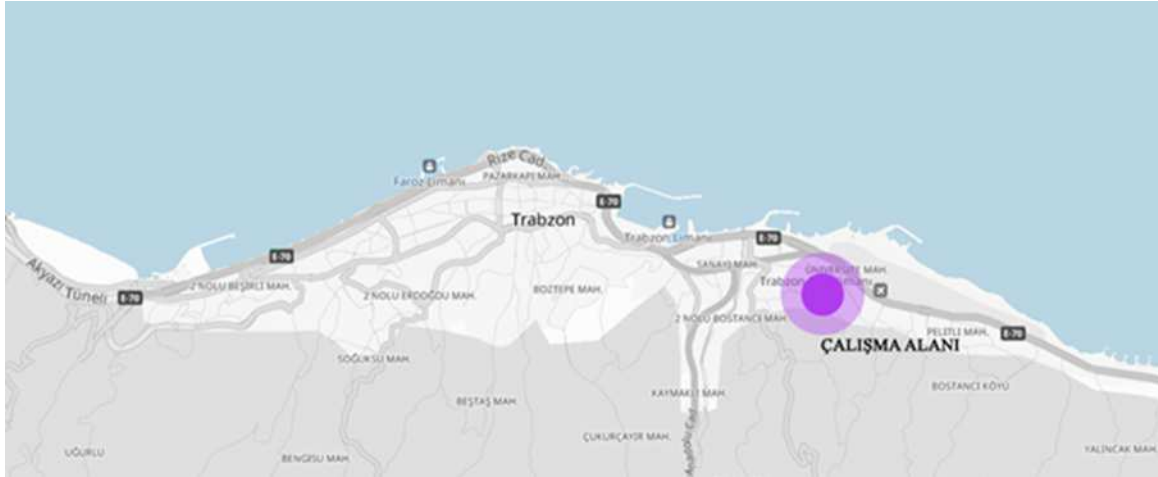


Koku duyu uyarılmasının yanı sıra hafızayı da uyarılmaktadır. Koku hafızası, mekanın algılanmasında, hatırlanmasında kısacası bellekte önemli bir yere sahiptir. Hoş kokulu bitkiler kan basıncını düşürür, kullanıcıyı rahatlatır, sakinleştirir (Redd, Anne, Peters, Jacobsen, & Schmidt, 1994).

Aromatik ve tıbbi bitkilerin şıfa bahçelerinin gündeme gelmesiyle birlikte geçmişte var olan ancak günümüzde unutulmuş değerleri tekrar hatırlanmaya başlanmıştır. Kampüs gibi kentin büyük çoğunlukta kullanıcılarına hizmet eden kamusal yeşil alanların tıbbi ve aromatik bitkilerce zengin olması gereklidir. Bunun yanı sıra bu bitkilerin tanıtılması ve kullanıcıların bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Yapılan bu çalışmanın amacı Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Kampüsü Yerleşkesi kullanıcısının şıfa bahçelerinden beklentilerini sorgulamak ve kampüs içinde en uygun şıfa bahçeleri yerini tespit etmektir. Böylece ileride yapılacak olası olan terapi bahçelerinin hangi niteliklere sahip olması gerektiği belirlenecektir.

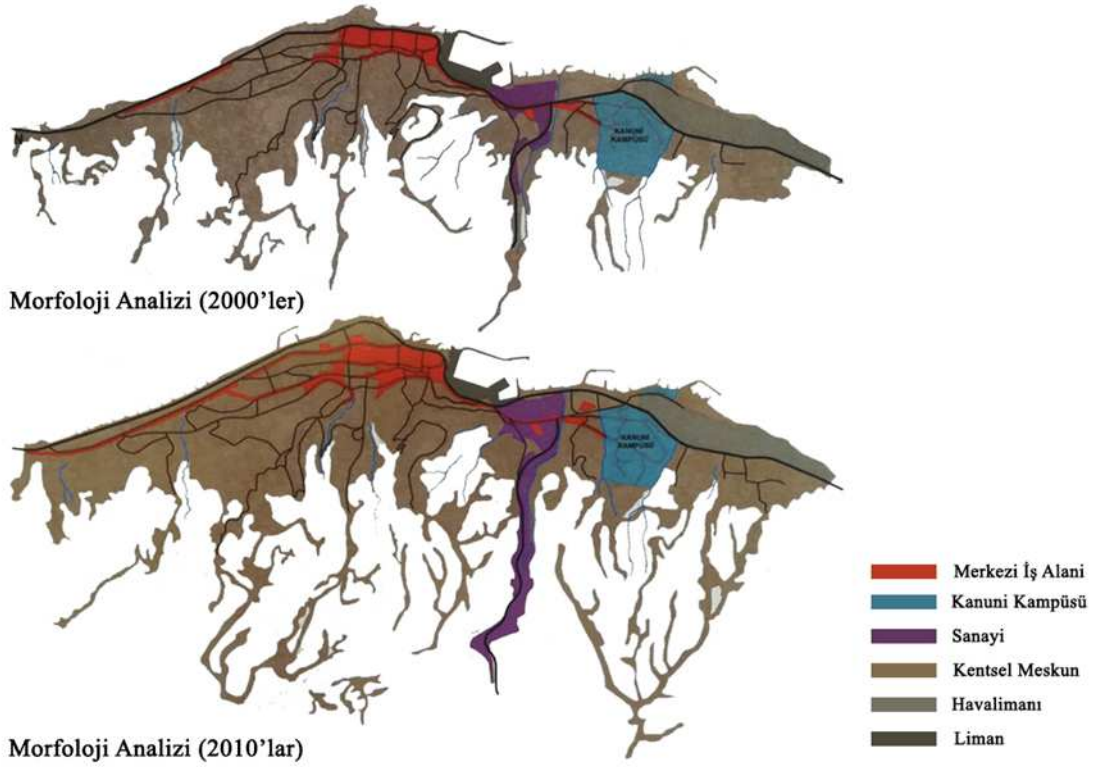
2. Materyal ve Metot

Çalışma alanı olarak Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Kampüsü seçilmiştir (Şekil 1). Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni kampüsünün çalışma alanı olarak seçilmesinin nedeni 1963 yılından beri aktif olarak kullanımın olması ve kullanım çeşitliliğine ve yoğunluğuna göre aktif yeşil alanların düzenlenmesine gösterilen titizliktir.



Şekil 1. Çalışma alanının Trabzon ilindeki konumu

Aktif yeşil alanların kullanıcı isteklerine göre şekillenmesi ve ihtiyaçlara cevap verme potansiyelinin yüksek olması çalışma için oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra kullanıcı kitlesindeki çeşitliliğin çalışmanın doğruluğuna katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Çalışma alanının Kanuni Yerleşkesi olarak seçilmesinin nedeni kampüs alanı 1963 yılından beri yakın çevresi ve kent merkeziyle dinamik bir ilişkisinin olmasıdır (Şekil 2). Yerleşke alanı kendi içerisinde de dinamik etkenlerden etkilenerek canlı bir dokuya sahiptir. İhtiyaçlara göre şekillenebilen ve kullanıcı ihtiyaçlarını ön planda tutan bir yapılaşma ve etkileşim yapısına sahiptir.



Şekil 2. 2000-2010 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Kampüsünün yakın çevresiyle morfolojik ilişki (Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2016)

Çalışma iki etaptan oluşmaktadır. Birinci etapta Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Kampüsü içerisinde bulunan (doğal+peyzaj düzenlemesi) aromatik ve tıbbi bitkilerin teşhisi yapılmış, teşhis edilen bitkilerin kullanım biçimleri saptanmıştır (Şekil 3).



Şekil 3. Tespit edilen bazı bitki türleri

İkinci etapta terapi bahçeleri hakkında kullanıcıların düşünceleri ve beklentileri sorgulanmıştır. Bunun için 387 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasının birinci bölümü katılımcıların demografik yapısının sorgulandığı bölümdür. İkinci bölümde katılımcılara 4 soru yöneltilmiştir. Bu sorular sırayla;

- “Günlük yaşantınızda aromatik ve/veya tıbbi bitkiler kullanıyor musunuz? Kullanıyorsanız hangi alanlarda bu bitkileri kullanıyorsunuz?”
- “Kampüs içerisinde kendinizi huzurlu hissettiğiniz açık mekanlar var mıdır? Yok ise bu tür mekanların oluşturulmasını ister misiniz?”
- “Kampüs içerisinde yapılacak bir düzenlemede özellikle aromatik ve tıbbi bitkilerin kullanılmasını ister misiniz?” şeklinde sorulmuştur.



- “Kampüs içerisinde düzenlenmesi olan bir şifa bahçesinin hangi özelliklere sahip olmasını istersiniz?”

3. Bulgular

3.1. Saha Çalışması ve Bitki Teşhisi Bulguları

Yapılan çalışma sonucunda toplamda 22 familyaya ait 38 tür tespit edilmiştir (Tablo 1). Teşhis edilen bitkilerin peyzaj kullanımları Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1. Teşhis edilen bitkiler ve kullanımları

Familya	Türler	Kullanım Biçimi	Familya	Türler	Kullanım Biçimi
Adoxoaceae	<i>Viburnum opulus</i>	Soliter	Iridaceae	<i>Iris germanica</i>	Kitlesele-Çizgisel-Doğal
Anacardiaceae	<i>Cotinus coggygria</i>	Soliter	Lamiaceae	<i>Rosmarinus officinalis</i>	Kitlesele-Soliter
Apiaceae	<i>Daucus carota</i>	Doğal	Lamiaceae	<i>Lamium purpureum</i>	Doğal
Asteraceae	<i>Artemisia absinthium</i>	Kitlesele	Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i>	Kitlesele
Asteraceae	<i>Bellis perennis</i>	Doğal	Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i>	Çizgisel
Asteraceae	<i>Calendula officinalis</i>	Kitlesele	Lythraceae	<i>Punica granatum</i>	Soliter
Asteraceae	<i>Lactuca serriola</i>	Doğal	Malvaceae	<i>Hibiscus moscheutos</i>	Soliter
Asteraceae	<i>Matricaria sp.</i>	Doğal	Moraceae	<i>Morus alba 'Pendula'</i>	Soliter
Asteraceae	<i>Santolina chamaecyparissus</i>	Kitlesele	Oleaceae	<i>Olea europaea</i>	Soliter
Asteraceae	<i>Senecio vulgaris</i>	Kitlesele	Oxalidaceae	<i>Oxalis acetosella</i>	Doğal
Asteraceae	<i>Sonchus asper</i>	Doğal	Phytolaccaceae	<i>Phytolacca americana</i>	Doğal
Asteraceae	<i>Tanacetum parthenium</i>	Doğal	Primulaceae	<i>Primula vulgaris</i>	Kitlesele-Doğal
Buxaceae	<i>Buxus sempervirens</i>	Çizgisel	Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i>	Kitlesele
Ericaceae	<i>Arbutus unedo</i>	Soliter	Rosaceae	<i>Prunus laurocerasus</i>	Kitlesele, Soliter, Doğal
Ericaceae	<i>Erica arborea</i>	Kitlesele	Rosaceae	<i>Malus domestica</i>	Soliter
Ericaceae	<i>Rhododendron ponticum</i>	Soliter	Rosaceae	<i>Pyrus communis</i>	Soliter
Fabaceae	<i>Wisteria sinensis</i>	Çizgisel	Rosaceae	<i>Rosa canina</i>	Kitlesele
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i>	Doğal	Tiliaceae	<i>Tilia platyphyllos</i>	Alle
Hyacinthaceae	<i>Muscari armeniacum</i>	Doğal	Urticaceae	<i>Urtica dioica</i>	Doğal

Tespit edilen bitkilerin kullanımlarına bakıldığında bitki türlerinin %39’inin kendiliğinden doğal yollarla alanda bulunduğu, herhangi bir peyzaj kullanımının olmadığı tespit edilmiştir. Bu kullanım dışında türlerin %31’unun soliter (tek) olarak kullanıldığı görülmüştür (Şekil 4).



Şekil 4. Tespit edilen bazı türlerin soliter kullanımı



3.2. Anket Çalışmasının Verileri

Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni kampüsünde yapmış olunan anket çalışmasına 387 katılımcı katılmıştır. Katılımcıların demografik yapısına bakıldığında; katılımcıların %31'lik grubunu 15-20 yaş grubu oluştururken %32'sini 20-30 yaş grubu oluşturmaktadır (Tablo 2). Anket çalışması yapılırken katılımcıların cinsiyet oranı eşit tutulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu üniversite mezunu ve/veya üniversitede eğitim gören bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların meslek durumları incelendiğinde %69,5 oranında öğrenci oldukları görülmüştür.

Tablo 2. Katılımcıların demografik yapısı

Demografik Değişkenler	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
<i>Yaş</i>		
15-20	120	%31
20-30	124	%32
30-40	91	%23,5
40+	52	%13,5
<i>Toplam</i>	387	%100
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	219	%56,5
Erkek	168	%43,5
<i>Toplam</i>	387	%100
<i>Eğitim Durumu</i>		
Ortaokul Mezunu	11	%2,8
Lise Mezunu	26	%6,7
Üniversite Mezunu (Okuyor)	247	%63,8
Lisansüstü	103	%26,7
<i>Toplam</i>	387	%100
<i>Meslek Durumu</i>		
Öğrenci	269	%69,5
Memur	18	%4,6
Emekli	2	%0,5
Akademisyen	87	%22,4
Diğer	11	%3
<i>Toplam</i>	387	%100

Katılımcıların günlük yaşantısında aromatik tıbbi bitkileri kullanıp kullanmadıkları sorusuna vermiş oldukları cevap, katılımcıların büyük çoğunluğu 'evet'tir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların 1.a anket sorusuna verdikleri cevaplar

<i>Günlük yaşantınızda aromatik ve/veya tıbbi bitkileri kullanıyor musunuz?</i>		
<i>Cevap</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>	<i>Katılımcı Yüzdesi</i>
Evet	282	%72,8
Hayır	84	%21,7
Fikrim Yok	21	%5,5
<i>Toplam</i>	387	%100

Katılımcıların % 72,8'i evet kullanıyorum cevabını vermiştir. Katılımcıların aromatik ve/veya tıbbi bitkileri hangi alanlarda kullandıklarını saptaya bilmek için katılımcılara "Kullanıyorsanız hangi alanlarda bu bitkileri kullanıyorsunuz?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde en çok kullanım alanının yeme-içme ve alternatif tıp olduğu görülmüştür (Tablo 4). Katılımcıların %40,4'ü yeme-içme, %32,2'si alternatif tıp alanında tıbbi-aromatik bitkileri kullanıyorum cevabı verirken sadece %12'si dekorasyon, peyzaj alanında bu bitkileri kullandığını söylemiştir.

Tablo 4. Katılımcıların 1.b anket sorusuna verdikleri cevaplar

<i>Kullanıyorsanız hangi alanlarda bu bitkileri kullanıyorsunuz?</i>		
<i>Cevap</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>	<i>Katılımcı Yüzdesi</i>
Kozmetik	21	%7,4
Alternatif Tıp	91	%32,2
Yeme-içme	114	%40,4
Dekorasyon-Peyzaj	34	%12
Haşerelerle Mücadele	19	%6,7
Diğer	3	%1,3
<i>Toplam</i>	282	%100



Katılımcıların kampüs içerisinde huzurlu hissettikleri alanların varlığını tespit etmek için ve aromatik tıbbi bitkilerin kampüs içerisinde kullanılmasını isteyip istemediklerini ölçmek için sorulan “Kampüs içerisinde kendinizi huzurlu hissettiğiniz açık mekanlar var mıdır? Yok ise bu tür mekanların oluşturulmasını ister misiniz?” ve “Kampüs içerisinde yapılacak bir düzenlemede özellikle aromatik ve tıbbi bitkilerin kullanılmasını ister misiniz?” şeklinde sorulmuştur. Katılımcıların %50,1’i kampüs içerisinde huzurlu ortamların olduğunu düşünmekte, %45,9’u ise bu tür ortamların olmadığını düşünmektedir (Tablo 5). Böyle ortamların olmadığını düşünen katılımcıların %94,3’ü bu tür mekanların oluşturulmasını istemektedir.

Tablo 5. Katılımcıların 2. anket sorusuna verdikleri cevaplar

<i>“Kampüs içerisinde kendinizi huzurlu hissettiğiniz açık mekanlar var mıdır? Yok ise bu tür mekanların oluşturulmasını ister misiniz?”</i>		
<i>Cevap</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>	<i>Katılımcı Yüzdesi</i>
Evet	194	%50,1
Hayır	178	%45,9
Evet, isterim	168	%94,3
Hayır, istemem	8	%4,4
Hiçbir fikrim yok	2	%1,3
Hiçbir fikrim yok	15	%4
<i>Toplam</i>	<i>387</i>	<i>%100</i>

Kampüs içerisinde yapılacak düzenlemelerde ağırlıklı olarak aromatik ve tıbbi bitkilerin kullanılmasına yönelik sorulan soruya katılımcıların %44,7’si “evet, bu tür bitkilerin kullanılmasını isterim” demiştir. Ancak katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde %40,9’u hiçbir fikrim yok cevabını verdiği saptanmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Katılımcıların 3. anket sorusuna verdikleri cevaplar

<i>“Kampüs içerisinde yapılacak bir düzenlemede özellikle aromatik ve tıbbi bitkilerin kullanılmasını ister misiniz?” şeklinde sorulmuştur.</i>		
<i>Cevap</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>	<i>Katılımcı Yüzdesi</i>
Evet, kullanılmasını isterim	173	%44,7
Hayır, kullanılmasını istemem	56	%14,4
Hiçbir fikrim yok	158	%40,9
<i>Toplam</i>	<i>387</i>	<i>%100</i>

Katılımcıların şifa bahçelerinden beklentilerini saptamak için sorulan “Kampüs içerisinde düzenlenmesi olan bir şifa bahçesinin hangi özelliklere sahip olmasını istersiniz?” soru sorulmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. Katılımcıların 4. anket sorusuna verdikleri cevaplar (R.S. Ulrich, 1999)

<i>Kampüs içerisinde düzenlenmesi olan bir şifa bahçesinin hangi özelliklere sahip olmasını istersiniz?</i>		
<i>Cevap</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>	<i>Katılımcı Yüzdesi</i>
Duygu ve duylara hitap etmeli	119	%30,7
Fiziksel hareket ve egzersize olanak tanımalı	67	%17,3
Sosyalleşmeyi desteklemeli	52	%13,4
Doğa ve diğer olumlu etkenlere erişimi olmalı	132	%34,1
Diğer	17	%4,5
<i>Toplam</i>	<i>387</i>	<i>%100</i>

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde büyük çoğunluğun (%34,1) doğa ve diğer olumlu etkenlere erişimi olmasını istediği tespit edilirken katılımcıların %30,7’si duylara hitap etmelidir demiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Doğanın insan üzerindeki etkisi her zaman ilgi uyandırıcı bulunmuş, bu etki ve kapsamı birçok çalışmaya konu olmuştur. Çalışma konularının başında da doğanın insanlar üzerindeki olumlu etkisi gelmektedir (Gülpinar Sekban, Bekar, & Acar, 2019; Roger S. Ulrich, 1979). Bu teoriyi desteklemek için araştırmacılar şu örneği vermektedirler; insanlar modern hayatın getirmiş olduğu stresli yaşantının insan üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için boş vakitlerini doğada, kırsal alanlarda veya yeşil alanlarda geçirmeyi tercih ederler (Düzenli, Tarakci Eren, & Akyol, 2017). Çünkü insanlar bu ortamları rahatlatıcı, dinlendirici ve iyileştirici bulur. Başka bir teoriye göre insanlar kent yaşantısını, düzenini karışık ve uyarıcı



bulur. Bu karmaşıklık ve uyarıcı ortam insanda strese sebebiyet vermektedir. Ancak doğa daha az karmaşıktır. Evrim teorisine göre insanlar bazı ortamlara daha olumlu tepki verir çünkü genetik olarak bu ortamlara meyillidir. İnsan olumlu tepki verdiği ortamlara genetik olarak o ortamlarda hayatta kalma becerisine sahiptir (Cooper Marcus & Barnes, 1995). İnsanlık tarihi boyunca iyileştirme etkisi için aromatik ve tıbbi bitkilerin kullanıldığı bilinmektedir. Yapmış olduğumuz çalışmada da görüldüğü gibi insanlar daha çok aromatik ve tıbbi bitkileri yeme-içme ve tıbbi amaçlı kullanmaya yatkınlık gösterirler. Çünkü bu bitkiler eskilerden beri bu ve benzeri amaçlarla kullanılarak hayatı kolaylaştırmıştır. Ancak bu bitki türleri sadece tüketildiklerinde şifa sağlayan bitkiler olmak dışında renkleri, kokuları, dokuları ve formları sayelerinde de iyileştirici etkileri vardır. Ancak yaptığımız çalışmada da anlaşıldığı üzere insanlar bu konuda bilinçli değillerdir. Oysaki aromatik ve tıbbi bitki türlerinin kullanıldığı kompozisyonlar doğru peyzaj düzenlemeleriyle birçok rahatsızlığın etkilerini azaltmada kullanılabilir. Bu türlerin kullanıldığı peyzaj düzenlemeleri sadece bireysel bitki kullanımının dışında iyileştirme yeteneğine sahiptir. Öyle ki bu tür alanlara maruz kalan kullanıcıların kalp atışlarının hızı düşer ve kullanıcı rahatlar. Kan basınca azalma olur ve kaslar gevşer. Bu yüzden aromatik ve tıbbi bitkilerin mutfak kullanımı dışında peyzaj kullanımına önem verilmesi gereklidir. İnsanlar bu konuda bilinçlendirilmelidir. Özellikle bu bitkilerin kent açık alanlarında kullanımı sıklaştırılmalıdır. Kullanılan aromatik ve tıbbi bitkiler mekana kimlik kazandırılarak şekillenirse mekanın kullanım sıklığı artacak ve mekanın tercih edilme oranı artacaktır (Bekar & Gülpınar Sekban, 2018a).

Kampüs bahçeleri bir kent için oldukça önemli açık yeşil alanlardır. Bu alanlarda yapılacak düzenlemelerde estetik kaygının yanı sıra ruhsal doyum sağlayarak farklı tipte kullanıcıların isteklerine cevap veren huzurlu açık mekanların tasarlanması gereklidir. Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Kampüsü kent içerisinde bütünlüğe sahip ve bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengin yeşil alanların başında gelmektedir. Sahip olduğu bu bütünlük ve bitki zenginliği katılımcılar tarafından "huzurlu ortam" olarak nitelendirilmektedir. Buda doğanın insan üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Ancak kampüs içerisinde teşhis edilen ve kullanım alanları incelenen bitkilere bakıldığında, kampüs düzenlemesinde aromatik ve tıbbi bitkilerin nitelikli olarak kullanılmadığı görülmektedir. Çoğu tür kendiliğinden doğal olarak alanda var olmakta ve aromatik-tıbbi özelliği göz önünde bulundurulmadan kullanılmaktadır. Oysaki aromatik ve tıbbi bitkilerin yararları göz önüne alındığında belirli alanlarda bu tür bitkilerden oluşan kompozisyonlara önem verilmesi gereklidir (Brawley, 1992). Yapılan çalışmada anlaşıldığı üzerinde kampüs içerisinde huzurlu ortamlar bulunmaktadır. Ancak bu alanlar kullanıcıların rahatlaması, dinlenmesi, şifa bulması amaçlarıyla tasarlanmamaktadır. Şifa bahçelerinin sağladığı yararlar stres altındaki kullanıcıların rahatlayıp huzur bulacağı mekanlar olabilirler. Bu sebepten ötürü kampüs alanın güneş alan, geniş bir alanına özellikle aromatik ve tıbbi bitkilerle destekleneceği bitki kompozisyonlarının yoğun kullanıldığı düzenlemeler yapılmalıdır. Tasarlanacak bahçelerde tasarımın ön planda olmasının yanı sıra bu bahçelerin doğadan kesitler sunması kullanıcının özellikle istediği özelliktir. İnsanların stresini atmak, rahatlamak için boş zamanlarında doğal alanlara gitmesi, doğa ile iç içe olma isteği de bunu desteklemektedir. Doğanın iyileştirici etkisi tasarlanacak bahçelere de ilham olmalıdır. Tasarlanacak bahçelerin özellikle duygu ve duygulara hitap etmesi beklenmektedir. Bunun için bitkilerin bütün niteliklerinin etken bir şekilde kullanılması gereklidir. Sadece koku veya çiçek özellikleri değil bitkilerin görsel değerlerini oluşturan dokusu, formu, gövde ve yapraklanma yapısı da tasarımda aktif rol oynamalıdır (Bekar & Gülpınar Sekban, 2018b). Bunun yanında tasarlanacak şifa bahçelerinde yer verilecek bitki çeşitliliği kampüsün biyoçeşitliliğine de önemli katkılar sağlayacaktır (Scartazza et al., 2020). Buda kampüs kullanıcılarının yaşam kalitesini de artıracaktır (Korkmaz, 2016; Savard, Clergeau, & Mennechez, 2000).

Şifa bahçeleri modern hayatın beraberinde getirdiği olumsuz etkenlerin insan yaşamında oluşturduğu tahribi bir nebze olsun gidermesi, kullanıcının biraz mola vermesini sağlaması ve doğayla temasını kolaylaştırması için önemli açık mekanlardır. Kampüs alanları gibi eğitim ve öğretim faaliyetlerinden kaynaklı yoğunluğun fazla olduğu ve kullanıcı kimliğinin çeşitli olduğu bu tür mekanlarda şifa bahçelerinin aktif rol oynaması kullanıcı memnuniyeti açısından oldukça önemlidir. Bunlardan dolayı kampüs alanlarında uygun görülen yerlerde doğayla temasın kurgulanacağı, duygulara hitap eden, fiziksel egzersiz ve hareketlere imkan sağlamanın yanı sıra sosyalleşmeye olanak tanıyan şifa bahçeleri tasarlanmalıdır.

Dipnot:

Bu makale 18.04.2019 tarihinde 3. International Conference on Agriculture, Food, Veterinary and Pharmacy Sciences adlı sempozyumda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.



KAYNAKÇA

- Bekar, M., & Gülpınar Sekban, D. Ü. (2018a). Kentlerin Zihinde Bıraktığı İzler; Trabzon Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58), 331-339.
- Bekar, M., & Gülpınar Sekban, D. Ü. (2018b). *Use of Plants with Color and Olfactory Effect in Landscape Architecture*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Bekar, M., Gülpınar Sekban, D. Ü., & Acar, C. (2018). Planting Along Area Sides of Highway, Trabzon Coastal Case, Turkey. *Journal of Balkan Ecology*, 21(4), 443-463.
- Brawley, E. C. (1992). Alzheimer's Disease: Designing the Physical Environment. *American Journal of Alzheimer's Disease and Other Demants*, 7(1), 3-8.
- Cohen, U., & Weisman, G. (1991). *Positive Outdoor Spaces Designing Environments for People with Dementia*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Cooper Marcus, C., & Barnes, M. (1995). *Gardens in Health care Facilities: Uses, Therapeutic Benefits, and Design Recommendations*. Martinez: Center for Health Design.
- Cooper Marcus, C., & Barnes, M. (1999). *Healing Garden*. New York: John Wiley & Sons.
- Düzenli, T., Tarakci Eren, E., & Akyol, D. (2017). Concept of Sustainability and biophilic design in landscape architecture. *The Journal of Academic Social Science*, 5, 43-49.
- Gülpınar Sekban, D. Ü., & Bekar, M. (2018). *Analysis of Plants Used in the Last Aegean Gardens*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Gülpınar Sekban, D. Ü., Bekar, M., & Acar, C. (2018). Trabzon İlinin Yayla Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Farkındalık Yönünden İncelenmesi. *IBAD*, 3(1), 349-361.
- Gülpınar Sekban, D. Ü., Bekar, M., & Acar, C. (2019). Evaluation of Sustainability Potential According to Cittaslow Criteria in Turkey/Trabzon. *Fresenius Environmental Bulletin*, 28(7), 5435-5446.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan Örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Harting, T., & Marcus, C. C. (2006). Essay Healing Gardens-Places for Nature in Health Care. *Lancet*, 368, 536-537.
- Kaplan, R., Kaplan, S., & Ryan, R. (1998). *Restorative Environments With People in Mind*. Washington: Island Press.
- Karadeniz Teknik Üniversitesi. (2016). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Kanuni Yerleşkesi Stratejik Master Planı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Korkmaz, A. (2016). *Bitkilerde Bal Arısı Polinasyonu*. Samsun: Samsun Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü Yayını.
- Redd, W. H., Anne, S. L. M., Peters, B., Jacobsen, P. B., & Schmidt, H. (1994). Fragrance administration to reduce anxiety during mr imaging. *Journal of Magnetic Resonance Imaging*, 4(4), 623-626.
- Sakıcı, Ç., & Var, M. (2013). Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastane Bahçelerinin Tedavi Edici Etkilerinin Ortaya Konulması İçin Deneysel Kaliteler ve Peyzaj Bileşenlerinin Belirlenmesi. *Journal of the Faculty of Forestry*, 63(2), 21-32.
- Savard, J. P., Clergeau, P., & Mennechez, G. (2000). Biodiversity Concepts and Urban Ecosystems. *Landscape and Urban Planning*, 48, 131-142.
- Scartazza, A., Mancini, M. L., Proietti, S., Moscatello, S., Mattioni, C., Costantini, F., . . . Massacci, A. (2020). Caring Local Biodiversity in a Healing Garden: Therapeutic Benefits in Young Subjects with Autism. *Urban Forestry & Urban Greening*, 47, 126511. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2019.126511>
- Ulrich, R. S. (1979). Visual landscapes and psychological well-being. *Landscape Research*, 4(1), 17-23. doi: 10.1080/01426397908705892
- Ulrich, R. S. (1984). View Through a Window may Influence Recovery from Surgery. *Science*, 224, 420-421.
- Ulrich, R. S. (1999). *Effects of Gardens on Health Outcomes: Theory and Research*. New York: John Wiley & Sons.
- Ulrich, S. R. (1981). Natural Versus Urban Scenes: Some Psychophysiological Effects. *Environment and Behavior*, 13(5), 523-553.